

2011. június 20. hétfő
Bírák könyve 1

Dr. Hodossy-Takács Előd

Júda és Simeon törzsének barcai

^{1,1}Történt Józsué halála után, hogy Izráel fiai megkérdezték az Urat: Melyikünk vonuljon fel elsőnek a kánaániak ellen, hogy harcoljon ellenük? ^{1,2}Az Úr ezt mondta: Júda vonuljon fel, mert kezébe adtam az országot. ^{1,3}Akkor Júda ezt mondta testvéreinek, Simeonnak: Vonulj fel velem együtt a nekem kisorsolt területre, hogy harcoljunk a kánaániak ellen, és én is veled megyek majd a neked kisorsolt területre. És Simeon elment vele. ^{1,4}Júda felvonult, az Úr pedig kezükbe adta a kánaániakat és a perizzieket, és megverték őket Bezeknél - tízezer embert. ^{1,5}Ott találták Bezekben Adóníbezeket is, harcoltak ellene, és megverték a kánaániakat meg a perizzieket. ^{1,6}Adóníbezek futásnak eredt, de ők üldözőbe vették, elfogták és levágták a keze hüvelykujjait meg a lába nagyujjait. ^{1,7}Akkor ezt mondta Adóníbezek: Hetven király szedegetett morzsákat asztalom alatt, akiknek a kezéről én vágattam le a hüvelykujjakat és lábáról a nagyujjakat; ahogyan én cselekedtem, úgy fizetett meg nekem az Isten. Azután elvitték Jeruzsálembe, és ott halt meg. ^{1,8}Azután Jeruzsálem ellen harcoltak Júda fiai; elfoglalták, lakosait kardélre hányták, a várost pedig lángba borították. ^{1,9}Azután lementek Júda fiai, hogy harcoljanak a hegyvidéken, a Délvidéken és a Seféla-alföldön lakó kánaániak ellen. ^{1,10}Majd a Hebrónban lakó kánaániak ellen ment Júda. Hebrón neve azelőtt Kirjat-Arba volt. És megverték Sésajt, Ahímant és Talmajt. ^{1,11}Onnan Debír lakói ellen ment. Debír neve azelőtt Kirjat-Széfer volt. ^{1,12}Akkor ezt mondta Káléb: Aki megveri és elfoglalja Kirjat-Széfert, annak adom a lányomat, Akszát feleségül. ^{1,13}Otniél, Káléb öccsének, Kenaznak a fia foglalta el azt, és így neki adta a lányát, Akszát feleségül. ^{1,14}Amikor az asszony hozzáment, a férje rábeszélte, hogy kérjen mezőt az apjától. Amikor leszállt a számról, Káléb megkérdezte tőle: Mi járatban vagy? ^{1,15}Az asszony ezt felelte neki: Ajándékozz meg engem! Ha a Délvidéken adtál férjhez, akkor adj nekem forrásokat is! És neki adta Káléb a Felső-forrásokat meg az Alsó-forrásokat.

A kéniek csatlakoznak Júdához

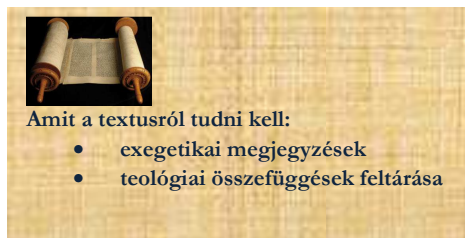
^{1,16}Kéninek, Mózes sógorának a fiai is elmentek a pálmák városából Júda fiaival a Júda pusztájába, amely a Délvidéken van, Arádnál, és ott telepedtek le a néppel együtt. ^{1,17}Júda azután elment a testvéreivel, Simeonnal együtt, és megverték a Cefatban lakó kánaániakat. Kiirtották mindenestül; ezért nevezték el a várost Hormának. ^{1,18}Majd elfoglalta Júda Gázát határával együtt, Askelont határával együtt és Ekront határával együtt. ^{1,19}Az Úr Júdával volt, ezért tudta birtokba venni a hegyvidéket. De a völgy lakóit nem lehetett kiűzni, mert vas harci kocsijaik voltak. ^{1,20}Hebrónt Kálébnak adták, ahogyan megmondta Mózes, és kiűzte onnan Anák három fiát. ^{1,21}De a jebúsziaikat, Jeruzsálem lakosait, nem űzték el Benjámin fiai, ezért laknak a jebúsziaik Benjámin fiaival együtt Jeruzsálemben még ma is.

^{1,22}József törzse elfoglalja BételtFelvonult József háza is Bétel ellen. Az Úr velük volt. ^{1,23}József háza kémeiket küldött Bételbe. A város neve azelőtt Lúz volt. ^{1,24}Az előőrsök megláttak egy férfit, aki a városból jött ki, és ezt mondták neki: Mutasd meg nekünk, hogy hol lehet bejutni a városba, és mi irgalmasak leszünk hozzád. ^{1,25}Amikor megmutatta nekik, hogy hol lehet bejutni a városba, a város lakóit kardélre hányták, de azt a férfit és egész nemzetségét elbocsátották. ^{1,26}Az a férfi pedig elment a hettiták földjére, várost épített, és elnevezte Lúznak. Ez annak a neve még ma is.

Az el nem foglalt területek

^{1,27}De Manassé nem tudta birtokba venni Bét-seánt és falvait, Taanakot és falvait, Dór lakosait és falvait, Jibleám lakosait és falvait, Megiddó lakosait és falvait. A kánaániaknak sikerült ott maradniuk ezen a földön. ^{1,28}De amikor Izráel megerősödött, robotmunkára fogta a kánaániakat, de kiűzni nem tudta őket. ^{1,29}Efraim sem űzte ki a Gézerben lakó kánaániakat, ezért a kánaániak ott laktak közöttük Gézerben. ^{1,30}Zebulon sem űzte ki Kitrón lakosait, sem Nahalól lakosait, ezért a kánaániak ott laktak közöttük, de robotmunkások lettek.

^{1,31}Ásér sem űzte ki Akkó lakosait, sem Szidón lakosait, sem pedig Ahláb, Akzíb, Helbá, Afík és Rehób lakosait. ^{1,32}Ezért az Ásérhoz tartozók ott laktak a kánaániak között, az ország lakosai között, mert nem űzték ki őket. ^{1,33}Naftáli sem űzte ki Bétsemes lakosait, sem Bét-Anát lakosait, ezért ott lakott a kánaániak között, az ország lakosai között. De Bétsemes és Bét-Anát lakosai robotmunkások lettek. ^{1,34}Az emóriaiak pedig a hegyvidékre szorították Dán fiait, és nem engedték őket lejönni a völgybe. ^{1,35}Így sikerült az emóriaknak Har-Hereszben, Ajjálónban és Saalbímban maradniuk. De amikor József házának a keze rájuk nehezedett, robotmunkások lettek. ^{1,36}Az emóriaiak határa az Akrabbím-hágótól és Szelától fölfelé húzódott.

1. fejezet – Harc és kudarc

A Bírák könyvének kezdő fejezete az ószövetségtudomány egyik kedvenc szakasza. A huszadik század első felében az itt előkerülő honfoglalás-kép vezetett oda, hogy egyszeri harcok és diadal helyett elhúzódó beszívargásként kezdték értelmezni Izrael letelepedését. Ennek a vitának az ismertetése messze túlmutat egy rövid igemagyarázat keretein,¹ azt azonban érdemes megjegyezni, hogy a fejezet egyes témái a Józsué könyvében is előkerülő képekkel ke-

rülnek kidolgozásra. Magyarázatunkban elsősorban nem történeti rekonstrukcióra kell törekednünk, hanem a szöveg teológiai súlypontjait igyekezzünk keresni.

1–21. vers – Júda, Simeon, kéniek; Benjámín

[1–3] A könyv kezdő sora Józsué könyvét idézi: „*Mózesnek, az Úr szolgájának a halála után...*” (Józs 1,1) – itt is Isten szavára jönnek lendületbe az események. Jelen fejezet ábrázolása szerint az izraeli egység-tudat csírájában sem létezik ebben a fázisban; szemben Józs 1-el, ami külön kitér arra, hogy még a transzjordániai törzsek is készséggel indultak harcba testvéreikkel (vö. 4Móz 32). Itt önálló küzdelmekről olvasunk, ami a klánok szerint szerveződő társadalom szintjén jól értelmezhető. Ugyanakkor a Bírák kezdő sora nem egyszerűen kronológiai megjegyzés, többet sejtet annál, mint hogy a következőkben a Józsué halála utáni időszak eseményei következnek. Teológiai tartalma szerint a megjegyzés ennyit tesz: az ügy folytatódik tovább, nem akadt meg, hanem kiteljesedik. Ez a gondolatmenet lehetővé teszi annak hangsúlyozását is, hogy a könyv első versei szerint máris félrecsúszik a tervezett irány. YHWH megkérdezése után (valamiféle sorsvetési aktust sugall a szöveg) egyértelmű a válasz: „*Júda vonuljon fel*” – Júda viszont a harc azonnali megkezdése, vagy legalább a felkészülés elindítása helyett rögtön társakat keres, vagyis a küzdelem emberi oldalára, és nem az isteni mandátumra tekint (vö. pl. Gedeonnal, aki majd hajlandó lesz hazaküldeni serege meghatározó részét, Bír 7). Ez előre vetíti az egész könyv hangulatát.

A szövetségkötési aktus mindenestre sikeres koalíciót eredményez. A hadjárat lefolyása:

- [4–8] Bezek és Jeruzsálem. A szöveg szerint 10.000 ember legyőzésére kerül sor Bezeknél (a szöveg megengedi, hogy a 20. versig minden összetűzést együtt folytatott harcként értelmezzünk). Bezek helyének pontos meghatározása máig vitatott, talán Khirbet Bezka, Júda peremvidékén Gézer mellett; vagy északabbra, Sikemtől ÉK-re.² Itt az ellenséges főhős Adónibeze, akit elfogása után megcsönkítanak és Jeruzsálembe hurcolnak, ott is hal meg. Ezzel kapcsolatban két megjegyzést kell tenni: (1) Jeruzsálem említése ellentmondásos, hisz 1,8 szerint elfoglalják ugyan a júdaiak, viszont csak addig maradnak ott, amíg felperzselik. A 21. vers ezzel szemben arról tudósít, hogy a jebúsiakat, Jeruzsálem lakóit megkímélték, és „*még ma is*” ott élnek. 2Sám 5,6–8 egyértelműen Dávid dicsőségének tudja be Jeruzsálem meghódítását. (2) A legyőzött király furcsamód a rövid történet végére morálisan kisimul, hisz voltaképp egy saját bűneit meglátó, Isten büntetését elfogadó, megtérő alak lesz. Ezzel emberileg felébe emelkedik több későbbi izraeli hősnak, akik ellenkező utat járnak be: elfogadják Isten támogatását, életük későbbi szakaszában mégis eltérnek az Úr útjáról (Gedeon, a bűnbe eső Dávid, Salamon, stb.).
- [9–15] Jeruzsálem után a déli területeken és a Sefelán folynak tovább a harcok (vö. Józs 11,21; 15,13–19!). Hebrón_Jeruzsálemtől délre fekszik; Debír talán Tell Beit Mirsimmel vagy Tell Rabuddal azonosítandó, Hebróntól délre. Itt ékelődik az elbeszélésbe Akszá története, aki a későbbiekben majd az első, sikerrel békét teremtő bíráként ábrázolt Otniél felesége lett (3,7–11). Otniél az ő tanácsa szerint lesz képes földet szerezni, és a földhöz forrásokat is: ezek nélkül egyetlen meghatározó klán-vezető sem emelkedhetett volna fel (a bírák szerepének értelmezéséhez lásd a 2. fejezet magyarázatát). Talán furcsa,

¹ Magyar nyelven lásd „... *Az Úr vezette egymaga ...*” – *Izrael letelepedése és Józsué honfoglalás-tradíciójának teológiai értelmezése*. Debrecen, 2002.

² A fejezetben szereplő földrajzi nevekhez ld. Boling, R.G.: Judges. In: Meeks, Wayne A. (gen.ed.): *The HarperCollins Study Bible*. HarperCollins Publishers, NY. 1993, 369–370.

de Akszá története így társadalmi beágyazottságát tekintve a fejezet legkönnyebben értelmezhető eleme. A nők gazdasági lehetőségeihez ld. 4Móz 27 és 36.

- [16] A kéniek és Júda közös letelepedése Arád (Tell Arad) térségében. A pálmák városa talán Jerikó a Jordán-völgy déli részén.
- [17] Cefat (Tell Meshash?) bevétele és lakóinak kiirtása, új neve: Hormá. Az új név a város teljes elpusztítására utal.
- [18] Harcok a filiszteusok ellen, Gáza, Askelón, Ekrón elfoglalása. Mindhárom település később feltűnik a jelentős filiszteus városok között (legismertebb közös előfordulás: 1Sám 6,17).
- [19–21] A hadjárat összefoglaló megjegyzésekkel zárul. Itt ismét teológiai hangsúlyok bukkannak fel, egyrészt megerősíti a szöveg, hogy „az Úr Júdával volt”, tehát hűséges maradt ígéretéhez (2.v.), viszont kiemeli a völgylakók megmaradását, és ezért nem marasztalja el a harcoló törzset, hanem egyszerűen közli, hogy velük nem lehetett sikerrel megküzdeni a vas harci kocsik, tehát technikai fölényük miatt. A harci kocsik egyébként fából készültek, bőr szíjjak segítségével, a vas csak erősítésre szolgált, kötőelemként a legfontosabb helyeken. A 20. versben Józs 11,21-ből már ismert Anákokról olvasunk. Józsué verziójában jobban kidomborodik, mint itt, hogy a honfoglalás koronájának tekintették a veszedelmes óriások legyőzését – akik miatt Mózes idején késleltetésre került a honfoglalás (4Móz 13,28–33). A szakaszt a benjáminra tett utalás zárja Jeruzsálem megkíméléséről (lásd fentebb).

22–36. vers – A többiek: József (Manassé, Efraim), Zebulon, Ásér, Naftáli, Dán

A leginkább részletezett, Júda törzséhez fűződő harcok után a többi törzs küzdelmeit meglehetősen szűkszavúan írja le a szöveg. A Bétel elleni harc emléke „*József házához*” kapcsolódik, az elbeszélés (22–26) a jerikói diadalt idézi, áruló segítségével diadalmaskodnak az ostromlók, viszont itt nem olvasunk isteni beavatkozásról, és a felkészülés is a katonai, nem pedig a szakrális logikát követi: előőrsöt küldenek ki, kellő hadsereggel vonulnak fel – viszont nem történnek különösebb rituális előkészületek, mint Jerikónál (Józs 5). Ez alkalommal nem is olvasunk „*az Úr seregének vezére*” megjelenéséről (Józs 5,14). Ennek fényében nem meglepő, hogy Bétel árulója anonim marad, szemben Ráhákkal, akit a pozitív emlékezet a hit hősei között őrzött meg (Zsid 11,31).

Igazodva a fejezet logikájához a szövegben sorban előkerül a többi törzs, nem számítva a transzjordániai Rúbent és Gádot; valamint Issakárt. A 27. verstől kezdődően csupa kudarc kerül elő: a bibliai kép szerint a kánaáni népek, az őslakosok szinte háborítatlanul éltek tovább, mindössze arra kerül sor, hogy egyes csoportokat robotmunkára fogtak az izraeliként számon tartott csoportok. Ez a gondolat szintén ismert Józsué könyvéből, a gibeóniak ravaszsága miatt került sor az elvileg kiirtandónak ítélt népcsoport megkímélésére, és egyúttal alacsonyabb rendű szolgálatra történő beosztására (Józs 9). Ez viszont csak kozmetikázás: a lényeg nem a szolgálatra vetés, hanem a tökéletlen honfoglalás teológiai témája. Hangsúlyoznunk kell, hogy történeti szempontból ma is nagyon nehezen értelmezhető a népességcserével együtt járó honfoglalás teológiai igénye, e mögött sokkal inkább az Isten fellángoló haragjára magyarázatot kereső utókort, mint egy formálódó új entitást kell látnunk.

Prédikációvázlat

1. A Bírák könyvének első fejezetében a fő hangsúly csupa férfias dologra esik. Harcok, véres küzdelmek, általában rövid, súlyos megállapításokkal: megverték, kardéltre hányták, elfoglalták, robotmunkára fogták. Az elbeszélésben csak néhány esemény van részletezve, így hallunk a megcsonkított Adónibezekről és Bétel árulójáról. Ezek között a történetek között szinte észrevétlenül bújjik meg Akszá története. Egy nő, Káléb lánya, aki a harcban vitézkedő unokatestvérének, Otniélnek a felesége lesz. Nem érdemes megbotráncolni a kettejük közt fennálló rokoni köteléken: az ókori közel-keleten első unokatestvérek házassága bevett, sőt támogatott szokásnak számított. Ekkoriban ez a két ember akkor is könnyen egymásé lett volna, ha nincs Káléb fogadalma. Ez a motívum viszont mégsem mellékes: a férfi a harc embere, de az építkezés, a gyarapodás biztosítása a feleségre hárul.

2. Akszá földet és forrásokat szerez. Mintha ő lenne az egyetlen, aki tudja, hogy a szakadatlan háborúskodás idején is gondolni kell a jövőre, különben előbb vagy utóbb tragédia vár mindenkire, győztesre és legyőzötre egyaránt. Ennek a nőnek a példája megmutatja, hogy a jövőt csak felépíteni lehet. A pusztítás, rombolás legfeljebb előkészítheti a majdani felemelkedést, de önmagában nem hordoz pozitív tartalmat. Mondhatjuk, hogy e nélkül nem megy – ez így is van, ezért őrizzük Otniélnek, a harcosnak is az emlékét. De itt az ideje, hogy a hangsúlyok helyre kerüljenek. Isten megparancsolta, hogy a földet vegyék birtokba Izrael fiai. A fejezet nagy tanúsága, hogy ilyen-olyan, itt még nem részletezett okok miatt ennek csak kis mértékben tettek eleget. A harc férfiai kudarcot vallottak – a sokkal kevésbé látványosan tevékenykedő asszony eközben teszi a dolgát és célhoz is ér. Elgondolkodtató, hogy vajon ma, a látványos, és oly gyakran kudarcba fulladó nagyprojektek bővületében nem lenne-e itt az ideje, hogy felfedezzük a csendes építkezés örömét és erejét? Ebből fakad a jövő.

3. Ez egy valóban bátor asszony. A kor viszonyai között, akit férjhez adtak, a házasság megkötésétől kezdődően kilépett a szülői ház kötelékéből. Ez élesen különbözött a mai kor gyakorlatától, nálunk az a természetes, hogy a fiatal pár (már amennyiben házasságot köt...) a szülőkkel továbbra is intenzív, nem csak érzelmi, hanem gazdasági kapcsolatban is marad, ideális esetben számítanak egymásra. Akszának a házasság megkötése után apja elé állni és kérni tőle nem lehetett könnyű. Ma sem az. (A családról nem lehet eleget beszélni. A legtöbb eltitkolt bűn, a legtöbb kegyetlenség ma is az elvileg legtermészetesebben védő közegben, a családon belül történik.) Nagyszerű az, ha a családban élők számíthatnak egymásra, ha kapcsolatukat nem a jogi keretek és szokások, hanem a szeretet, az egymáson segíteni akarás, az odafigyelés határozza meg. Ez társadalmi viszonyoktól függetlenül a harmonikus élet egyik, talán legfontosabb záloga. Történetünkben nem az a domináns, hogy az apa a lány megkérdezése nélkül dönt a házasságról, és látatlanba ígéri őt oda valakinek. Ebben nem volt semmi szokatlan: akkoriban gyakran kötöttek így házasságot. A lényeg az, hogy minden szereplő tud bizalommal tekinteni a másikra, és családban ennél meghatározóbb dolog nincs.